

Ez két levélnek a fénymásolata, amelyeket a nagyanyám, Tevan Adolfné írt a gyerekeinek a békéscsabai gettóból 1944 tavaszán. Mind a kettőt már a gettóban írta, de ott még lehetett írni, mielőtt a dohánygyárba vitték volna. Itt írja a gyerekeinek, hogy 'Édes gyerekeim, értesítlek, hogy itt vége van már a jó gettónak. Áttesznek a dohánybeváltó-hivatal épületébe, onnan elvisznek bennünket, hova, azt nem tudjuk. Ezt akartam megírni. Ferivel és Ilonával is tudassátok.' Egyik se jött vissza. 'Nem tudok írni, mert annyira izgulok. Sok szeretettel csókolom összes gyermekemet.' Ezt a Tevan Margitnak írta. Áprilisban tulajdonképpen már semmink nem volt, semmink. Először azt mondták, hogy költözzenek össze a zsidók, olyanok, akik főútvonalon laktak. Tevan Andornak, az egyik nagybátyámnak nem volt saját lakháza, csak egy bérlakása volt, de az a főútvonalon volt, úgyhogy ők odaköltöztek hozzánk, arra emlékszem. De rövid ideig, mert alig voltak ott. A németek ügyesen csinálták, mindig csak kicsit vettek el! De mindig többet. Ugye Auschwitzban aztán

mindentől megfosztották őket. De előbb akkor odajöttek hozzánk a rokonaink, akkor egy hetet, két hetet éltünk együtt. Aztán be kellett költözni a békéscsabai gettóba, azt a részt jelölték ki, mint Budapesten, ahol amúgy is sok zsidó lakott. Én akkor mentem a lengyel barátnőmhöz lakni az anyámmal és öcsémmel együtt. Azt hiszem, ezeket kiplakátírozták, plakátok voltak, és azok alapján tudtuk meg, hova lehet menni. A sárga csillagot is plakáton adták tudomásunkra. Jellemző, hogy anyukám, mivel varrónő volt a szakmája, a csillagot is olyan szépen csinálta meg nekünk. Szóval nem akárhogyan, hanem szépen! Nekem egy viharkabátom volt, és azon hordtam a csillagot. Én valahogy azt éreztem, hogy szégyelljék magukat azok, akik ezt elrendelték. Egy ilyen fordított érzés volt bennem. Nekem mint családfenntartónak megengedték, hogy a gettóból két órát kimehessek naponta. Nem mondták, miért, csak megvolt a lehetőség rá. Nem is mindig éltem vele. Nem olyan sokáig voltunk ott. Ezek az idők érdekes módon nekem olyan furcsán összezsugorodtak a későbbiekben, mikor rágondoltam. Most volt a hatvanadik évforduló, és én nem akartam elhinni, hogy a békéscsabai gettót csak június 25-én vitték el. Én úgy emlékeztem, ahogy odaköltöztünk, már májusban elvitték. Holott tény, hogy júniusban vitték el. Úgyhogy erről az időről azért nem tudok beszélni, mert mindig úgy érzem, mintha kevesebb lett volna. Sűrítve történtek a dolgok. És ez nem elhúzza az időt, hanem inkább összevonja.